

РОЗДІЛ 7

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.1

ЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ПРЕДМЕТНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Дрьомін В.М.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національний університет «Одеська юридична академія»,
член-кореспондент

Національна академія правових наук України

У статті злочинність розглядається як різновид предметної діяльності, що виявляється в системі інших видів соціальної активності. Обґрунтовується висновок, що злочинна діяльність є фактично «вбудованою» в систему реальних суспільних відносин та особливим видом практичної діяльності людей. Такий підхід вимагає вдосконалення системи протидії злочинності.

Ключові слова: злочинність, злочинна діяльність, соціальна активність, протидія злочинності.

Дремлин В.Н. / ПРЕСТУПНОСТЬ КАК ПРЕДМЕТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Национальная академия правовых наук Украины, Украина

В статье преступность рассматривается как разновидность предметной деятельности, проявляющаяся в системе других видов социальной активности. Обосновывается вывод, что преступная деятельность является фактически «встроенной» в систему реальных общественных отношений и особым видом практической деятельности людей. Такой подход требует усовершенствования системы противодействия преступности.

Ключевые слова: преступность, преступная деятельность, социальная активность, противодействие преступности.

Dryomin V.M. / CRIME AS SUBSTANTIVE ACTIVITY / National University "Odessa Law Academy", National Academy of Law Sciences of Ukraine, Ukraine

Crime is regarded in the article as a type of substantive activity, identified in the system of other types of social activity. The author provides arguments for the conclusion that criminal activity is actually "built in" the system of real social relations and represents a special type of human practical activity. This approach requires improving the system of crime prevention.

Key words: crime, criminal activity, social activity, crime prevention.

Загально визнано, що основною формою людської активності є практична діяльність, спрямована на задоволення різноманітних потреб, перетворення матеріального світу, суспільних відносин і самої особистості [1]. У загальноприйнятому розумінні термін «практика» (від давньогр. *πράξις* – «діяльність») означає доцільну й цілеспрямовану діяльність будь-якого суб'єкта суспільних відносин, яку суб'єкт здійснює для досягнення певної мети. Таким чином, практика – це діяльність. Практика є основним елементом предмета науки праксеології.

Твердження про те, що людина формується в процесі біопсихологічної й соціальної еволюції, основою якої є діяльність у різних її формах, можна визнати аксіомою. Очевидно, що потреби (навіть як конкретне благо) найчастіше не можуть бути задоволені одним вчинком чи дією, у зв'язку із чим здійснюється низка поведінкових актів. Систему поведінкових актів, обумовлених реалізацією визначених потреб і таких, що зумовлюють зміни в навколишньому світі або в самому діячі, психологи називають діяльністю. Оскільки виникнення й розвиток соціальних систем є продуктом людської активності, злочинність у широкому соціальному контексті реалізується через прояв цієї активності – діяльність людини. Отже, аналіз злочинної поведінки як одного з найпоширеніших видів соціальної активності не може відбуватися без звернення до соціальних і психологічних аспектів категорії «діяльність». Діяльнісний підхід дозволив ученим відійти від схоластичних міркувань про перевагу «соціалістичного способу життя» та створити основу для виведення проблеми людини в наукових філософських концепціях на провідне місце.

У 1995 р. відбувся III Міжнародний конгрес із теорії діяльності, який було присвячено темі «Теорія діяльності і соціальна практика». Під час конгресу розглядалися питання зв'язку полідисциплінарної теорії діяльності з різними сферами соціальної практики (економікою, політикою, освітою тощо). Ішлося про життєвість сучасної теорії діяльності, про необхідність поглиблювати її полідисциплінарний характер, прогностичні й проектувальні можливості, розширювати її зв'язок із соціальною практикою [2, с. 138–142].

Основоположником діяльнісної теорії у вітчизняній кримінології можна назвати професора А.Ф. Зелінського. Перші його роботи з названої проблематики було опубліковано ще в 1970-і рр. [3]. І в них, і в більш пізніх працях обґрунтовувалась необхідність вивчення злочинної поведінки не як окремих розрізнених фактів злочинів у біографії конкретної особи, а як системної послідовності поведінкових актів, спрямованих на досягнення конкретних результатів [4]. У межах дослідження психології рецидиву злочинів автор зробив спробу довести наявність прогнозованої послідовності людських вчинків, що розглядаються ним як злочинна діяльність [5]. У книзі «Кримінальна психологія» злочинну діяльність проаналізовано у взаємозв'язку таких категорій, як «людська активність», «поведінка», «діяльність». Активність – найбільш широке поняття взаємодії людини зі світом. Вона властива всім живим істотам і саморегульовальним технічним системам: від елементарних автоматичних пристроїв до сучасних комп'ютерів. Поведінка – форма прояву активності. Діяльність – різновид поведінки й форма прояву активності. Поняття «діяльність» співвідноситься з «активніс-

тю» як вид із родом. Діяльність має системний характер і підпорядковується загальній мотивації в межах єдиної програми поведінки, вона полягає в зміні й перетворенні зовнішнього світу та самого діяча [6, с. 84–88]. Таким чином, схема «активність – поведінка – діяльність» розкриває різну глибину психологічного аналізу соціальної активності людини.

Теорію предметної діяльності використовував академік А.Н. Костенко в побудові концепції кримінального свавілля. Автор розглядає предметну діяльність як основу людської взаємодії та стверджує, що відносини між людьми опосередковуються предметами, які мають форму власності. Соціопсихологічна анатомія свавілля, на думку А.Н. Костенко, полягає в тому, що відсутність участі людини в обміні предметами чи ідеями як «міновій вартості» приводить до того, що соціологічний і психологічний елементи її особистості, тобто її предметне буття та її свідомість, проявляються у вигляді сваволі й ілюзій, у тому числі кримінального свавілля. Відповідно, цим детермінується та регулюється довільна поведінка, зокрема й кримінальна [7, с. 123–126].

Помітним кроком уперед у розвитку цієї концепції став аналіз підходів до злочинності з позицій теорії соціальної активності та предметності злочинної діяльності, здійснений академіком А.П. Закалюком у фундаментальній роботі «Курс сучасної української кримінології». Наукова позиція видатного кримінолога щодо цього складного й дискусійного питання щодо злочинності як соціального феномена здатна здійснити серйозний вплив на розвиток вітчизняної кримінології та значно зміцнити методологічні основи вивчення злочинності з позицій предметної діяльності й розробки заходів для її стримування в контексті соціальних відносин. Автор усебічно проаналізував поняття «активність», «поведінка», «діяльність», дійшовши також висновку, що соціальний феномен злочинності має змістовну предметність, яка виявляється в кримінальній активності частини членів суспільства [8, с. 136–145].

У сучасній вітчизняній кримінології, на нашу думку, не приділено достатньої уваги дослідженню злочинності як предметної діяльності й різновиду соціальної практики. Ми неодноразово робили спробу актуалізувати це питання з огляду на його значення для корекції заходів щодо попередження злочинності. Так, обґрунтовувалось, що злочинність, являючи собою результат особливої за своїми мотивами, метою й морально-правовими оцінками предметної діяльності, виступає лише як один із проявів людської активності та перебуває в закономірних зв'язках з іншими видами діяльності людини. Предметний характер злочинної діяльності проявляється в конкретних потребах, цілях і мотивах, що є важливою обставиною для характеристики злочинності як різновиду соціальної активності. Цей вид діяльності не єдиний для особистості та перебуває у зв'язку з іншими видами активності, властивими певній людині, іншим людям і соціальним групам. Яким чином вони між собою пов'язуються? Такі зв'язки є випадковими чи закономірними? Відповіді на ці питання багато в чому визначають розуміння злочинності, її системного характеру й механізму функціонування. Згодом такий підхід отримав розвиток під час дослідження економічної, організованої, корупційної, податкової злочинності [9].

Розглянемо деякі положення теорії діяльності, методологічно важливі для вивчення злочинності та кримінальних практик.

Російський кримінолог Г.М. Горшенков пише: «Унікальність явища злочинності полягає в тому, що воно розглядається як форма предметного світу, як спосіб, ступінь пізнання цього світу, відображеного в сутності злочинності, її внутрішніх властивостях і відносинах. Складність взаємозв'язків злочинності обумовлюється складністю тих сутностей і процесів, які не просто оточують її в пред-

метному світі, а детермінують чи самі детермінуються нею» [10, с. 122–156].

Як стверджують В.В. Давидов і Ю.В. Громико, характерна риса сучасного суспільного життя людей полягає в тому, що вона виявляє себе лише через їх діяльність, яка має різні види й форми та спрямовується на перетворення об'єктивної природної й соціальної дійсності. Діяльність має культурно-історичну природу та постає як спосіб відтворення соціальних процесів, самореалізації людини, її зв'язків із навколишнім світом. Будь-яка сфера соціальної практики є певним видом людської діяльності [11].

Діяльність, таким чином, стає системою активності всього людства. Процес діяльності розглядають як інтеграцію активності через зростаючий зв'язок технологій, техніки, інформаційних потоків, а також уніфікацію економічних, правових, організаційних відносин різномірних суб'єктів, які здійснюють конкретні види діяльності згідно зі своїми потребами, інтересами, метою [12].

В.С. Швірев так характеризує необмеженість саморозвитку діяльності, яка розуміється як незалежна система: «Діяльність – це така форма активності, яка здатна за самою своєю природою до необмеженого якими-небудь ззовні заданими межами перегляду й удосконалення наявних у її основі програм, до необмеженого «перепрограмування». У цьому сенсі діяльність – принципово відкрита система, здатна до необмеженого саморозвитку в межах осяжності її універсуму» [13, с. 13].

Проблема діяльності має філософський, соціологічний, психологічний зміст. Багатогранність обговорюваного питання не дозволяє нам докладно аналізувати різні наукові підходи до його вирішення. Важливо відзначити, що злочинність не є особливим видом людської активності, не перебуває за межами соціальної діяльності, а є самою діяльністю, виявляючись у тій чи іншій формі в повсякденному житті людей.

З кримінологічною метою важливо підкреслити, що основною, або конституюючою, характеристикою злочинної діяльності є її предметність [14, с. 251–261]. «Зміна обставин» можлива лише через предметну діяльність, як наголошують філософи [15, с. 178–187]. Ця теза повною мірою стосується аналізу злочинної діяльності, що виявляється в широкому спектрі конкретних злочинних діянь.

На думку академіка А.Н. Леонтьєва, у самому понятті діяльності вже імпліцитно міститься поняття її предмета: «Вираз « безпредметна діяльність» позбавлений будь-якого сенсу. Діяльність може здаватись безпредметною, проте наукове дослідження діяльності наполегливо вимагає відкриття її предмета. При цьому предмет діяльності постає двоєко: найперше у своєму незалежному існуванні як такий, що підкорює себе й перетворює діяльність суб'єкта, а вдруге – як образ предмета, як продукт психічного відображення його властивостей, що здійснюється в результаті діяльності суб'єкта та інакше реалізуватись не може» [16].

Практичне перетворення дійсності, тобто діяльність, здійснюється для задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства й людини. Водночас предметність діяльності фактично означає її соціальність, оскільки предмет не замикає людську самореалізацію, а відкриває її соціальному світу, іншій людині, представляє її різним («близьким» і «далеким») людям, «транлює» її в просторі й часі соціального процесу [17, с. 14].

Для розуміння природи кримінальної активності, що виявляється в конкретних злочинних діяннях, важливим є чітке усвідомлення того, що предметна діяльність не означає обов'язкову наявність предмета в змісті речі чи іншого об'єкта матеріального світу. Це питання докладно досліджував В.Є. Кемеров. Він писав: «Діяльність стає можливою лише за наявності людини як предметного суб'єкта діяльного контакту, зміни, процесу. Лише предметний суб'єкт у змозі привести в дію предметні засоби, вивес-

ти їх із зв'язків «логіки речей» та примусити рухатись у формах діяльності. Предметність діяльності жодним чином не міститься тільки в тому, що людина має справу з предметами, а насамперед у тому, що вона – предметний суб'єкт, який може по-різному пов'язувати й перетворювати предмети, пристосовуючи їх до різних ситуацій і потреб, надавати їм форми, яких вони від природи не мають, відроджувати в них сили та здібності, закладені в них іншими людьми» [18, с. 37].

В.С. Кемеров підкреслював, що діяльність не може здійснювати людина «взагалі», її реалізують конкретні індивіди, спільно чи автономно. Людська індивідуальність включається в соціальний процес не лише через прямі контакти з іншими людьми, не лише через спілкування з ними, а й через безліч предметних опосередкувань, серед яких людська індивідуальність виявляється найбільш важливою з'єднуючою ланкою. Не позбавлений уваги в кримінологічному аспекті такий висновок ученого: «Предметність індивідуального буття – від гудзика до дзвінка в дверях, від букваря до телевізора, від олівця до автомобіля – усе це засоби спілкування, форми соціального зв'язку, що реалізується в діяльності людей, приблизно одні й ті ж структури соціальних взаємодій. Включивши їх у розгляд діяльності, ми побачимо, що одні й ті ж, здавалося б, структури спілкування виконують абсолютно різні функції в суспільстві, де досвід передається безпосередньо від людини до людини, і в суспільстві, де телебачення вибудовує всесвітню мережу людських комунікацій» [19, с. 38].

Зв'язок предметності й соціальності людської діяльності свідчить про те, що індивідуальна діяльність людини фактично також є соціальною, оскільки вона реалізує (виявляє, створює, добуває, синтезує) людські сили та здібності, таким чином беручи участь у відтворенні соціального процесу. Індивідуальний аспект людської діяльності, соціальний за своїм змістом та предметний за формами свого втілення, що здається іноді чимось другорядним, за своєю суттю є «ядром» і «серцевиною» діяльності, її «живою плоттю» [20, с. 14, 26–27]. В.С. Кемеров зауважив: «Для сучасного суспільствознавства є банальним твердження про те, що соціолог або психолог повинні «виходити з реальних індивідів» [21, с. 34–43]. Це судження повною мірою стосується аналізу злочинної діяльності.

Злочинці не є соціально ізольованими суб'єктами суспільних відносин та не замкнені в певній особливій кримінальній субкультури. Винятком можуть бути окремі злочинні групи, для членів яких злочинна діяльність є основним способом життя. Загалом особи, які вчиняють кримінально карані діяння, включаються в систему реальних і найрізноманітніших суспільних відносин. Для одних злочин суперечить їхній життєвій диспозиції, для інших є результатом специфічних ціннісних орієнтацій і соціальних установок. Усі види правомірної активності людини тією чи іншою мірою можуть поєднуватись зі злочинними формами поведінки. Людина опиняється в стані складного мотивованого вибору того чи іншого варіанта поведінки.

Будь-яка діяльність має у своїй структурі потреби й мотиви її виконання, а також завдання та дії, спрямовані на їх вирішення. Дії виконуються завдяки наявності в них різноманітних операцій. Злочинна діяльність, як і будь-яка інша, складається із системи поведінкових актів, спрямованих на досягнення конкретного результату, маючи, таким чином, предметно мотивований характер [22, с. 251–261]. В основі формування мотивів лежать потреби. Самі по собі потреби звичай, якщо не є патологічними, не можуть бути «суспільно небезпечними», а тим паче «протиправними». Однак способи їх задоволення можуть набувати саме такого характеру. Отже, злочинність переважно відображає особливості задоволення певних потреб людини в межах певного різновиду її предметної діяльності. Саме тому А.І. Долгова визначає злочинність як «соціальне явище, яке полягає у вирішенні частиною

населення своїх проблем із винуватим порушенням кримінально-правової заборони» [23, с. 7].

Дискусійним питанням в інтерпретації злочинності за допомогою теорії діяльності є визначення співвідношення між злочинами, які мають характер поодиноких вчинків, імпульсивних рухів, випадкових дій тощо, та діяльністю із системною послідовністю поведінкових актів, спрямованих на досягнення конкретних результатів. Чи можна вважати діяльністю злочин, який виявився в імпульсивній дії, наприклад, у вигляді відповідної реакції на протиправні дії?

Варто визнати, що «діяльнісна» концепція злочинності не є всеосяжною. Ця наукова конструкція може використовуватись під час аналізу практично всіх навмисних і необережних злочинів, за винятком так званих реактивних злочинів. Хоча статистика не містить відомостей про кількість «реактивних» злочинів через складність їх ідентифікації, дослідники відзначають відносно невелику кількість таких злочинів і тенденцію до її зростання. «Реактивні», імпульсивні злочини, безумовно, мають умисний, мотивований характер, однак здебільшого є позбавленими ознак злочинної діяльності [24, с. 116–132].

У цьому разі необхідно розмежовувати психологічний зміст поняття «діяльність», який використовується в аналізі поведінки конкретного індивіда, і соціальний зміст діяльності, що розуміється як соціальна практика. Імпульсивний рух тіла, який отримав кримінально-правову оцінку як злочин, не вписується в концепцію злочинної діяльності індивіда в соціальному сенсі, хоча й може бути наслідком його психологічних якостей і життєдіяльності в цілому як цілісної особистості. Як різновид масової соціальної практики подібні види людських вчинків також дуже поширені.

Водночас очевидно, що подібні діяння тісно пов'язані із соціально значущою предметною діяльністю конкретної людини та її внутрішніми переживаннями, емоціями, потребами. Доречно згадати думку академіка А.Н. Леонтьєва, який стверджував: «Необхідно розрізняти, з одного боку, безпредметні стеничні, астенічні стани, а з іншого – власне емоції та почуття, зумовлені співвідношенням предметної діяльності суб'єкта з його потребами й мотивами. <...> У зв'язку з аналізом діяльності досить вказати на те, що предметність діяльності зумовлює не лише предметний характер образів, а й предметність потреб, емоцій і почуттів. Процес розвитку предметного змісту потреб не є однобічним. Інший його бік полягає в тому, що й сам предмет діяльності відкривається суб'єкту як відповідність його потребі. Таким чином, потреби спонукають діяльність і керують нею з боку суб'єкта, проте вони здатні виконувати ці функції за умови, що вони є предметними» [25, с. 88–89]. Не всі види злочинів можуть мати характер діяльності у вузькому психологічному її значенні, однак усі злочини, у тому числі емоційно забарвлені (наприклад, убивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання), обумовлюються певним предметом діяльності. На відміну від «реактивних» злочинів необережні злочини мають стійкі ознаки поширеної предметної діяльності та соціальної практики. Не випадково останнім часом в Україні реєструється до 20% необережних злочинів.

Теоретичне й практичне значення мають із цього питання висновки професора А.П. Закалюка, який цілком справедливо вказував, що необережні злочини скоюють у певному соціальному середовищі, для якого характерні конкретні форми людської активності та діяльності. Так, учений виділяє природне середовище, у якому людина діє за схемою «людина – природа», та суспільно організоване середовище, у якому людина здійснює певні види професійної діяльності (експлуатація транспорту, обслуговування техніки, надання медичних, комунальних послуг тощо) [26, с. 674–680].

Необережні злочини, як правило, відбуваються в межах того чи того виду людської діяльності у зв'язку з

виконанням певних функцій. Лише незначна кількість таких діянь мають винятково ситуативний характер і пов'язуються з домінуючим впливом зовнішніх обставин. Таким чином, фактично весь масив злочинів постає як соціальна практика людей і виявляється в конкретній предметній діяльності.

Діяльність може бути індивідуальною й колективною. Усю практичну діяльність щодо зміни та перетворення природи, соціуму й власної життєдіяльності людина здійснює в співпраці, у кооперації з іншими людьми. Тому ставлення людей як суб'єктів практичної діяльності до перетворюваної ними реальності завжди передбачає відносини реальної взаємодії людей у процесі цього перетворення. Такі відносини охоплюються поняттям «колективна діяльність».

Організована злочинність дає підставу говорити про колективну злочинну діяльність. Так звана корпоративна злочинність також має ознаки колективної злочинної діяльності. Водночас важливо підкреслити, що колективну злочинну діяльність не можна розглядати як просте кількісне розширення індивідуальної діяльності. Мова йде про взаємообумовлену діяльність різних суб'єктів, що передбачає специфічні форми комунікації. Інакше кажучи, людина включається в наявну систему колективної діяльності, у соціальний обмін предметними діяльностями, у тому числі в обмін між кримінальними й некримінальними видами діяльності. У контексті різноманітності кримінальної активності можна сказати, що мільйони людей у світі, які здійснюють кримінально карані діяння, не завжди є вільними у виборі певного варіанта поведінки, оскільки пов'язуються різними видами колективної діяльності, серед яких досить поширеними є також кримінальні.

У сучасних соціальних науках спільним намірам, переконанням і практичним діям суб'єктів приділено незначну увагу, хоча поняття соціальних практик та соціальних інститутів можна розкрити лише на основі ідеї колективної інтенціональності (інтенціональність – намір, покладення). Колективна інтенціональність становить основу стандартних соціальних практик і соціальних інститутів, є центральною для онтології соціального світу, оскільки основна частина соціальної реальності конструюється колективно [27, с. 132]. Такі основні поняття, як соціальні інститути, вимагають для свого концептуального конструювання колективного рішення й колективної діяльності, які можуть бути здійснені на підставі або колективного наміру, або колективних переконань [28, с. 68–70].

У сучасному суспільстві домінує колективна діяльність. Більше того, ця діяльність набуває глобального характеру, що пов'язується з глобалізацією економіки, політики, усіх сфер суспільного життя. Створення транснаціональних корпорацій, міжнародних концернів, політичних і юридичних організацій, численних акціонерних підприємств тощо сприяє тому, що їх учасники стають суб'єктами колективної діяльності. Не завжди така діяльність здійснюється в точній відповідності до закону. Наприклад, масштабні фінансові «піраміди» налічують тисячі громадян.

Юридичні особи як господарюючі суб'єкти часто не просто стають активними суб'єктами злочинної діяльності, а й залучають до неї своїх співробітників, багато з яких свідомо приймають рішення про участь у незаконних

діях та фактично стають співучасниками колективної злочинної діяльності. Системна корупція в таких сферах, як управління, освіта, охорона здоров'я, судова й правоохоронна діяльність тощо, є переважно негласним «договором» про спільну (колективну) злочинну діяльність.

Як наслідок, формується колективна кримінальна психологія – різновид нового колективістського мислення на основі асоціальних цінностей. Істотний вплив на поведінку індивіда чинять колективні (корпоративні) цінності. Регулятором колективістської поведінки стали так звані корпоративні «правила гри». З'явилася корпоративна культура, колективна мотивація. Не випадково в соціальній психології та соціології багато уваги приділяється термінам «команда», «людина команди» тощо. Природною в такій ситуації є поява колективних суб'єктів злочинної діяльності. Названі феномени лежать в основі інституціоналізації злочинності.

Предметність злочинності виявляється в тому, що злочинність чинить зворотний вплив на суспільство. Механізм зворотного впливу засновується на тому, що злочинна діяльність є глибоко імплементованою в соціальну тканину суспільства (економічні, політичні, соціальні відносини). Мільйони колишніх і сучасних злочинців впливають на функціонування суспільства як активні учасники багатьох соціальних практик одночасно. Злочин, пов'язаний із порушенням основоположних прав людини, заподіює матеріальну та моральну шкоду.

Предметність злочинності обумовлює її самодетермінацію. Самодетермінація злочинності можлива тому, що в соціумі існує певна діяльність (у цьому разі злочинна), яка тісно пов'язується з іншими видами діяльності. Самодетермінація злочинних форм поведінки здійснюється через взаємообумовленість різних видів діяльності, які здійснює та чи інша людина (діяч). Один вид предметної діяльності зумовлює інший вид предметної діяльності. Відбувається обмін діяльностями. У кримінології такі зв'язки називають зв'язками «розвитку» й «породження» [29, с. 87–91].

Злочинна діяльність одних індивідів втягує у свою орбіту інших людей, які виявляються залежними від цієї діяльності. Формується хибне коло. Люди ведуть злочинний спосіб життя, створюють злочинне середовище існування, яке самі не лише конструюють, а й відтворюють за рахунок інших людей. У кримінологічному розумінні відтворення злочинності постає як соціальний процес, уособлюючи безперервно тривалі цикли обміну результатами предметної діяльності.

Розглядаючи злочинність як різновид предметної діяльності, що виявляється в системі інших видів соціальної активності, можна знайти пояснення таких широко розповсюджених видів злочинності, як «білокомірцева» (економічна, посадова), корислива (розкрадання майна, шахрайство, вимагання тощо), насильницька (вбивство, тілесні пошкодження), політично мотивована насильницька (тероризм, захоплення заручників) та інші. Оскільки злочинна діяльність є фактично «вбудованою» в систему реальних суспільних відносин, її аналіз не можна здійснювати без розуміння суті практичної діяльності людей. Такий підхід дозволить по-новому поглянути не лише на механізм відтворення злочинності, а й на проблему її попередження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Каган М.С. Человеческая деятельность (опыт системного анализа) / М.С. Каган. – М. : Политиздат, 1974. – 328 с. ; Кууси П. Этот человеческий мир / П. Кууси. – М. : Прогресс, 1988. – 368 с.
2. Малых С.Б. III Международный конгресс по теории деятельности (г. Москва, 26–30 июня 1995 г.) / С.Б. Малых // Вопросы психологии. – 1995. – № 6. – С. 138–142.
3. Зелинский А.Ф. Понятие «преступная деятельность» / А.Ф. Зелинский // Советское государство и право. – 1978. – № 3. – С. 98–100; Зелинский А.Ф. Некоторые вопросы квалификации преступной деятельности / А.Ф. Зелинский // Труды ВСШ МВД СССР. – Волгоград, 1979. – Вып. 11. – С. 27–32.
4. Зелінський А.Ф. Злочинна діяльність: поняття та відповідальність / А.Ф. Зелінський // Радянське право. – 1991. – № 12; Зелинский А.Ф. О понятии преступной деятельности / А.Ф. Зелинский // Проблемы укрепления законности в условиях проведения реформ : матер. науч.-практ. конф. – Владикавказ, 1991. – С. 56–58.

5. Зелинский А.Ф. Рецидив преступлений (структура, связи, прогнозирование) / А.Ф. Зелинский. – Х. : Вища школа, 1980. – 152 с.
6. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: научно-практическое издание / А.Ф. Зелинский. – К. : Юринком Интер, 1999. – 240 с.
7. Костенко А.Н. Криминальный произвол (социопсихология воли и сознания преступника) / А.Н. Костенко. – К. : Наукова думка, 1990. – 146 с.
8. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : в 3 кн. / А.П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007–2008. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 2007. – 424 с.
9. Дремин В.Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества : [монография] / В.Н. Дремин. – О. : Юридическая литература, 2009. – 616 с. ; Дремин В.Н. Преступность как объект системного анализа / В.Н. Дремин // Актуальні проблеми держави та права : зб. наук. праць / за ред. С.В. Ківалова. – 2000. – Вип. 7. – С. 255 ; Дремин В.Н. Преступность и ее организованные формы как социальная практика / В.Н. Дремин // Информационное обеспечение противодействия организованной преступности : сб. науч. статей / под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремина. – О. : Феникс, 2003. – С. 12–25 ; Дремин В.Н. Коррупционная практика: актуальные вопросы уголовно-правового воздействия / В.Н. Дремин // Правовые проблемы противодействия организованной преступности : сб. науч. статей / под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремина. – О. : Феникс, 2005. – С. 99–109 ; Дремин В.Н. Преступность как социальная практика и предметная деятельность / В.Н. Дремин // Наукові праці Одеської національної юридичної академії / за ред. С.В. Ківалова. – О. : Юридична література, 2006. – Т. 5. – С. 251–261.
10. Горшенков Г.Н. Политический режим, средства массовой информации и преступность / Г.Н. Горшенков // Политический режим и преступность / под ред. В.Н. Бурлакова, Ю.Н. Волкова, В.П. Сальникова. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – С. 122–156.
11. Давыдов В.В. Теория деятельности и социальная практика: доклад на III Международном конгрессе по теории деятельности / В.В. Давыдов, Ю.В. Громыко // Альманах «Восток». – 2005. – Вып. 7–8(31–32). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.situation.ru>.
12. Поросенков С.В. Существование и деятельность в определении ценностного отношения / С.В. Поросенков. – Пермь : Изд-во Пермского гос. ун-та, 2002. – 408 с.
13. Швырев В.С. Проблемы разработки понятия деятельности как философской категории / В.С. Швырев // Деятельность: теория, методология, проблемы. – М., 1990. – С. 13.
14. Дремин В.Н. Преступность как социальная практика и предметная деятельность / В.Н. Дремин // Наукові праці Одеської національної юридичної академії / за ред. С.В. Ківалова. – О. : Юридична література, 2006. – Т. 5. – С. 251–261.
15. Новоселова И.А. Субъектность и деятельность / И.А. Новоселова // Философские дескрипты : сб. статей. – Барнаул : Изд-во Алтайского ун-та, 2002. – Вып. 2. – С. 178–187.
16. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с. ; Леонтьев А.Н. Деятельность и личность / А.Н. Леонтьев // Вопросы философии. – 1974. – № 4. – С. 87–97 ; Леонтьев А.Н. Деятельность и личность / А.Н. Леонтьев // Вопросы философии. – 1974. – № 5. – С. 65–78 ; Леонтьев А.Н. О значении понятия предметной деятельности для психологи / А.Н. Леонтьев // Материалы XX Международного психологического конгресса (г. Токио, Япония, 13–19 августа 1972 г.) / под ред. Б.Ф. Ломова, Е.В. Шороховой, Э.А. Фараоновой. – М., 1974. – С. 51–62.
17. Современный философский словарь / под ред. В.Е. Кемерова. – М., 1996. – 1065 с.
18. Кемеров В.Е. Предметная деятельность – принцип развития общественных отношений / В.Е. Кемеров // Философия. Люди. Жизнь. – Екатеринбург, 1997. – С. 34–43.
19. Кемеров В.Е. Предметная деятельность – принцип развития общественных отношений / В.Е. Кемеров // Философия. Люди. Жизнь. – Екатеринбург, 1997. – С. 34–43.
20. Современный философский словарь / под ред. В.Е. Кемерова. – М., 1996. – 1065 с.
21. Кемеров В.Е. Предметная деятельность – принцип развития общественных отношений / В.Е. Кемеров // Философия. Люди. Жизнь. – Екатеринбург, 1997. – С. 34–43.
22. Дремин В.Н. Преступность как социальная практика и предметная деятельность / В.Н. Дремин // Наукові праці Одеської національної юридичної академії / за ред. С.В. Ківалова. – О. : Юридична література, 2006. – Т. 5. – С. 251–261.
23. Долгова А.И. Преступность, ее организованность и криминальное общество / А.И. Долгова. – М. : Российская криминологическая ассоциация, 2003. – 572 с.
24. Зелинский А.Ф. Криминальная психология: научно-практическое издание / А.Ф. Зелинский. – К. : Юринком Интер, 1999. – 240 с.
25. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
26. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : в 3 кн. / А.П. Закалюк. – К. : Ін Юре, 2007–2008. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 2007. – 712 с.
27. Tuomela R. Collective Acceptance, Social Institutions and Social Reality / R. Tuomela // American Journal of Economics and Sociology. – 2003. – Vol. 62. – №1. – P. 132.
28. Tuomela R. The Philosophy of Social Practices: A Collective Acceptance View / R. Tuomela. – Cambridge : Cambridge University Press, 2002. – 274 p.
29. Дремин В.Н. Преемственность криминогенных ситуаций при рецидиве преступлений / В.Н. Дремин, А.Ф. Зелинский // Проблемы правоведения. – К., 1979. – Вып. 40. – С. 87–91.
30. Громыко Ю.В. Век мета: современные деятельностные представления о социальной практике и общественном развитии / Ю.В. Громыко. – М., 2006. – 504 с.